

Handen af van het Valkhof

Er zijn van die plaatsen op de wereld, die een aureool om zich hebben; plaatsen, die vanwege de bijzondere rol, die ze in mythe en geschiedenis gespeeld hebben, ons alleen al bij het noemen van hun naam een zeer sterke uitstraling doen gevoelen. Het Forum Romanum, de Acropolis zijn daarvan kenmerkende voorbeelden, vooral ook omdat het – in materieel opzicht – incomplete karakter van deze plaatsen een belangrijk deel van hun bijna magische aantrekkingskracht uitmaakt. Het zou in niemand opkomen deze plaatsen ingrijpend te veranderen, laat staan weer op te bouwen.

In Nijmegen zijn er mensen, die daarover anders denken. Want ook Nijmegen heeft zijn Acropolis: het Valkhof, een begroeide heuvel in de stad, een hoogte boven de Waal, die getekend is door de eeuwigheid en waar in verre voortijd de kiemcel voor het ontstaan van de huidige stad is gelegd. Nadat hier in september van het jaar 70 n. Chr. het *Oppidum Batavorum*, de versterkte hoofdplaats der Bataven, in vlammen opgegaan was, werd de strategisch gelegen heuvel uitgebouwd tot een *castellum*, dat tot taak had de grenzen van het Romeinse Rijk te beveiligen. De versterking ging na het ineenstorten van het Rijk over in de handen van de Merovingische koningen. Als palts van Karolingers, Ottonen, Saliërs en Staufens staat het Valkhof vanaf 777 in de oorkonden bekend. Ruim duizend jaar later, in de roes van de Franse Revolutie, werd het inmiddels tot een machtige burcht uitgegroeide complex, dat sinds de bouwcampagne van keizer *Frederik Barbarossa* uiterlijk nauwelijks veranderd was, gesloopt. Slechts delen van de ringmuur, de naar het grondplan van Karel de Grote paltskapel in Aken kort na het jaar 1000 gebouwde 'Karolingische' kapel en de ruïne van de door *Barbarossa* – met bijna programmatische gebruikmaking van bouwonderdelen uit de Romeinse en de Karolingische tijd – in 1155 opgetrokken *St. Maartenskapel* bleven gespaard. Op de plaats van de oude palts werd een landschapspark aangelegd, tegen de achtergrond waarvan de ruïne kunstmatig in stand gehouden werd om, geheel in overeenstemming met de ideeën van de tijd, de *vanitas-gedachte** op te roepen. Alles is vergankelijk, zelfs de macht van keizers en die van de Rijks-onmiddellijke stad, die het nakijken had. De parkheuvel is sindsdien tot een heilige plaats van mijmering en bezinning geworden.

Het verlangen om het Valkhof weer op te bouwen is niet nieuw, maar anders dan bij eerdere gelegenheden lijken de voorstanders van dit fantastische plan deze keer serieuzer genomen te worden dan ooit. Zelfs ten stadhuize verklaren ambtenaren, na 'grondig onderzoek', dat het technisch mogelijk en historisch verantwoord is de palts geheel 'in oude glorie' te doen herrijzen. Hoeveel dat moet gaan kosten, kan men u er ook bij vertellen. Dat hierbij volstrekt elementaire aspecten over het hoofd gezien worden, lijkt mij, na de voorafgaande inleiding, overduidelijk.

Het kan en mag niet

Het Valkhof kan niet herbouwd worden! Hooguit kan de situatie van een bepaald

De Valkhof in januari 1971 met links de St. Nicolaaskapel en rechts de ruïne van de St. Maartenskapel.

moment op gebrekkige wijze gereconstrueerd worden, met behulp van veel beton en moderne technieken, aan de hand van de enige authentieke, zij het onvolledige en foutieve opmetingstekening, het zgn. *Dakenplan* van 1725. En verder met behulp van resultaten uit oudheidkundig bodemonderzoek en van schattingen aan de hand van het rijke arsenaal van tekeningen, die het exterieur tot onderwerp hebben. Over het interieur is zo goed als niets bekend. Het resultaat van een herbouw zal dan ook nooit méér kunnen zijn dan een slechte imitatie van het Valkhof, zoals het geweest zou kunnen zijn. En een imitatie is per definitie minderwaardig, als een smakeloos decorstuk, dat vergeefs de werkelijkheid tracht voor te wenden.

Het Valkhof mag niet herbouwd worden! Een geschiedenis van tweehonderd jaar – want zolang is het silhouet van de burcht al uit het stadsbeeld verdwenen – is niet zomaar uit te wissen. De afbraak van de palts is een eminent gebeurtenis in de geschiedenis van de stad geweest. Het is een markant en concreet voorbeeld van de uitwerking, die de ideeën van de Franse Revolutie op een symbool van feodalisme hadden. Maar tevens ook van de afgunst, die het overige Gelderland ten opzichte van de bevoorrechte stad koesterde. Onder het mom van 'gelijkheid' kon het eindelijk zijn slag slaan. Tenslotte heeft ook het nu twee eeuwen oude park, in zijn verschillende gedaanten, maar steeds met de ruïne van de *St. Maartenskapel* als betekenend middelpunt en de gave 'Karolingische' kapel als bouwkundig hoogtepunt, bestaansrecht in de geschiedenis verwor-

ven. Een herbouw van de burcht zou een ontkenning van de gebeurtenissen zijn en een poging lijken om tweehonderd jaar geschiedenis weg te poetsen.

Het Valkhof heeft, door de eeuwen heen, een aureool gekregen. Het is nu een stille plaats, maar met grond, zwanger van het verleden. Zo een plaats moet men koesteren, voor altijd... ■

* *vanitas* = ijdelheid (Latijn)

Studiedag Jonge(re) Bouwkunst in Gelderland

Op vrijdag 4 maart 1988 organiseert Heemschut Gelderland i.s.m. de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Provincie Gelderland, de Gelderse Monumenten Raad en de NCM in Beek-Ubbergen een symposium over het behoud en de inventarisatie van jonge(re) bouwkunst in Gelderland.

Deze studiedag wordt gehouden in het gebouwencomplex De Refter te Ubbergen en is bedoeld voor gemeentebesturen, leden van gemeentelijke monumentencommissies en geïnteresseerde Heemschutleden. Opgave voor deelneming vóór 15 februari 1988 aan het bureau Heemschut in Amsterdam door overmaking van f 15,- (kosten voor lunch etc.) op postbankrekening nr. 124326 t.n.v. Bond Heemschut te Amsterdam o.v.v. Symposium 4 maart Gelderland. Verdere inlichtingen zijn te verkrijgen op het verenigingsbureau, Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam, tel. 020-225292.

Sprekers op deze dag zijn vertegenwoordigers van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de provincie Gelderland en prof. C. Peeters, hoogleraar kunstgeschiedenis aan de katholieke universiteit Nijmegen.